

Inngangur

1. Um lestrarkennslu

Undirbúningur lestrarnáms

Allt frá fæðingu eru börn að læra, þau eru þá þegar farin að búa sig undir lestrarnám. Þau byggja upp þekkingu sína gegnum uppgötvanir um ritmálið í umhverfi sínu og ekki síst gegnum bóklestur og málhvetjandi samskipti við fullorðna og önnur börn. Þegar lestur er á forsendum barnsins og hann vekur forvitni þess og áhuga er lagður mikilvægur grunnur að málþroska þess og undirbýr það fyrir lestrarnám seinna meir.

Í bernsku mótast viðhorf barna til lestrar. Sá grunnur er lagður á heimilum og í leikskólum. Því jákvæðari og auðugri sem sú reynsla er, þeim mun frekar mótast hún þekkingu og nám sem þau tileinka sér á þessum árum, en er jafnframt mikilvægur grunnur að námshæfni þeirra. Börn sem alast upp við jákvætt viðhorf til lestars og ríkt málumhverfi á leikskólaaldri eru oft komin vel á veg með lestur vegna hvetjandi aðstæðna heima og í leikskóla án þess að formleg lestrarkennsla hafi átt sér stað.

Lestrarkennsluaðferðir

Í upphafi skólagöngu er kennt eftir aðferðum byrjendalæsis. Vinna með tal, hlustun, lestur og ritun er felld í eina heild. Ennfremur eru sértækir þættir móðurmálsins, svo sem hljóðvitund, rétttritun, skrift, orðaforði, setningabygging og málfræði tengdir inn í ferlið. Þegar lengra er komið bætast fleiri kennsluaðferðir við, svo sem skiptilestur, paralestur, PALS, gagnvirkur lestur, upplestur, yndislestur o.fl. Á miðstigi og unglingsstigi er kennd hraðlestrartækni og mikil áhersla lögð á góðan upplestur, framsögn og lesskilning.

Lestrarþjálfun í skóla

Fyrstu árin felst lestrarþjálfun í grunnskólanum fyrst og fremst í því að nemendur lesi upphátt fyrir kennarann, sem skráir lesturinn og kvittar fyrir. Reynt er eftir fremsta megni að láta alla nemendur í 1.-3. bekk lesa daglega í skólanum. Á þessu stigi velur kennarinn lestrarbækurnar af kostgæfni. Þegar fram í sækir verður þjálfunin fjölbreyttari, nemandinn velur sér þá lesefnið oftast sjálfur og les í hljóði eða upphátt fyrir bekkjarsystkini sín, ýmist eitt og eitt, lítinn hóp eða allan bekkinn, tekur þátt í kórlestri o.s.frv. Á miðstigi þurfa nemendur í vaxandi mæli að lesa ýmiss konar námsefni, t.d. í samfélagsfræði, náttúrufræði og fleiri greinum.

Fylgst er náið með framvindu lestrarnámsins og strax gripið inn í ferlið ef grunur leikur á að um lestrarerfiðleika sé að ræða. Nemendur fá þá aukna þjálfun í þeim þáttum sem á þarf að halda. Í öllum bekkjum er hljóðlestur á hverjum degi í 10-15 mínútur eða lengur. Í skólanum er lögð áhersla á að gera lestur sem sýnilegastan og verkefni sem tengd eru læsi þrýða veggi skólans til að beina sjónum nemenda að læsi. Þá er lögð áhersla á yndislestur í öllum bekkjum skólans og kennarar hvattir til að lesa fyrir nemendur.

Lestrarþjálfun heima

Heimilin gegna lykilhlutverki í lestrarþjálfun barnanna. Áhugi foreldra, aðstoð og hvatning eru mjög mikilvæg og geta skipt sköpum um árangur barns í lestrarnámi.

Í byrjun lestrarnámsins þarf að gera ráð fyrir 15-30 mínútna lestrarstund heima á hverjum degi. Leggja verður áherslu á að þetta sé notaleg og ánægjuleg samlestrar- og samræðustund barns og foreldra.

Þegar barnið hefur náð tökum á lestrartækninni er samt sem áður mikilvægt að haldið sé áfram að ræða lesefni heima fyrir og lesa fyrir barnið. Þannig má stuðla að bættri lestrarfærni og málnotkun. Góður aðgangur að lesefni örvar áhuga barna á lestri og það hefur jákvæð áhrif á málþroska barna að lesa daglega fyrir þau og ræða inntak þess sem lesið er.

Ef lestrarnámið gengur hægt er hætta á því að lesefnið verði of einhæft og höfði ekki nægilega vel til barnanna. Því er mikilvægt að foreldrar lesi fyrir börnin bækur sem höfða til aldurs og þroska. Ef foreldrar verða varir við að lesefni er að þyngjast um of og kröfur reynast of miklar er gott að hafa samband við kennara barnsins og reyna í sameiningu að laga kröfurnar að getu þess og þörfum.

Lestur góðra bóka er besta leiðin til að efla orðaforða barna og búa þau undir áframhaldandi skólagöngu, en góður orðaforði er ein meginforsenda fyrir góðum lesskilningi. Börn sem eru lengi að ná tökum á lestri missa af þessu tækifæri til að efla orðaforða sinn ef ekki er lesið fyrir þau.

Heimalestur – nokkrar góðar ábendingar

Víða má finna góð ráð og ábendingar um það hvernig foreldrar og annað heimilisfólk getur örvað lestraráhuga barna og aðstoðað þau við lestrarnámið. Þar má t.d. benda á vef Heimilis og skóla, Lesvefinn og vefinn BarnUng, þaðan sem neðangreindar ábendingar eru ættaðar:

- Börn læra það sem fyrir þeim er haft. Ef þau sjá foreldra sína taka bók fram yfir tölvu eða sjónvarp aukast líkurnar á því að þau kjósi sjálf að lesa.
- Ræddu um bókmenntir við barnið þitt, um bókina sem það er að lesa og upplifun þína af því sem þú lest.
- Farið saman á bókasafnið og skoðið bæði barna- og fullorðinsbækur. Sýndu barnabókunum áhuga og finndu bækur sem þú hefðir áhuga á að lesa.
- Lestu bækur sem barnið þitt er að lesa, þannig að þið getið rætt saman um þær. Með því að lesa barna- og unglíngabækur getur þú líka mælt með bókum við barnið þitt. Góð bók stendur alltaf fyrir sínu, hvort sem hún heitir barna- eða fullorðinsbók.
- Lestu fyrir barnið ef bókin byrjar hægt og því gengur illa að komast inn í atburðarásina. Einnig getið þið skipst á að lesa ef barninu sækist lesturinn hægt. Enginn er of gamall til að

láta lesa fyrir sig! Hljóðbækur og útvarpssögur æfa okkur einnig í að hlusta og þjálfra einbeitingu.

- Gerðu lesturinn að notalegri stund. Það er allt eins hægt að kúra með snarl og drykk yfir góðri bók eins og bíómynd (Þuríður J. Jóhannsdóttir og Torfi Hjartarson).

Framsögn

Strax og nemandinn hefur náð tókum á umskráningu þarf að leggja áherslu á framsögn og nota öll tækifæri sem gefast til að æfa upplestur. Best er að börn venjist því sem fyrst að lesa upphátt fyrir bekkinn, svo að þeim veitist það síður erfitt þegar þau eldast. Þó þarf að taka fullt tillit til þeirra barna sem eru feimin og óframfærin og eiga erfitt með að lesa upp. Þá getur verið hjálp í því að lesa í kór eða í þörum. Í fjórða bekk taka nemendur þátt í Litlu upplestrarkeppninni og í sjöunda bekk taka þeir þátt í Stóru upplestrarkeppninni. Gæta þarf þess að viðhalda þeirri þjálfun sem fæst með þátttöku í Stóru upplestrarkeppninni og nota öll tækifæri til að fá nemendur á unglíngastigi til að lesa upp.

Framsagnarpróf eru lögð fyrir í lok 4. bekkjar og á hverju vori eftir það. Það gildir líka fyrir hæglæsa nemendur, enda fá börnin prófið heim til að æfa sig og undirbúa upplesturinn.

Lesskilningur

Frá því að lestrarkennsla hefst er lögð áhersla á lesskilning með því að ræða við nemendur um efnið sem þeir hafa lesið. Þegar fram í sækir verða leiðirnar fjölbreyttari og er ýmsum aðferðum beitt við kennslu og mat á lesskilningi, t.d. gagnvirkum lestri, gerð hugtakakorta, orðaforðavinnu, endursögnum, lestrarverkefnum, kjörbókaritgerðum o.s.frv. Einnig eru eftirtaldar kennsluáferðir notaðar í vaxandi mæli:

- a) Að hugsa upphátt
- b) Nákvæm greining – víðara samhengi
- c) Kann – vil vita – hef lært
- d) Að spyrja höfundinn
- e) Endurtekinn lestur
- f) Félagastuðningur í lestri

Hraðlestrarnámskeið á unglíngastigi eiga jafnframt að stuðla að auknum lesskilningi þegar frá líður.

Kennsluáferðir sem efla lesskilning eru margvíslegar og misflóknar, allt frá því að henta byrjendum þegar einni aðferð er beitt í senn og upp í það að henta nemendum sem hafa öðlast undirstöðufærni í að beita mismunandi lesskilningsaðferðum samtímis.

Lestrarstuðningur

Kennarar, stuðningsfulltrúar og/eða skólaliðar fara inn í bekkinn á öllum stigum til að aðstoða við lestrarþjálfun. Ef lestrarnámið gengur illa hjá einhverjum nemanda leitar kennari ráða hjá sérkennara sem bendir á leiðir og efni. Reynt er að koma aðstoðinni sem mest inn í bekkinn ef mögulegt er, þannig að heildarnám raskist sem minnst, en stundum eru börn tekin út úr bekknum til sérstakrar þjálfunar. Matið byggist m.a. á greiningu sérkennara ef hún er til en einnig er stuðst við upplýsingar frá kennurum og foreldrum. Leitað er eftir stuðningi og

fræðslu hjá fagaðilum utan eða innan skólans ef með þarf til að tryggja sem best hag nemenda. Greiningar á lestrarvanda eru almennt ekki gerðar fyrir en eftir annan bekk. Fram að því meta umsjónarkennari og sérkennari í sameiningu þörf hvers nemanda fyrir stuðning.

Lestrarsprettir

Tvisvar til þrisvar á vetri er boðað til lestrarsprettis og getur hann verið með ýmsu móti, en þá er lögð sérstök áhersla á lestur umfram það sem annars er. Útfærslan getur verið alla vega, eftir hugmyndaflugi kennaranna.

2. Lestrarmenning í Grunnskólum Ísafjarðarbæjar

Lestrarmenning í skólunum hefur mikil áhrif á viðhorf barna til lesturs jafnframt því sem hún endurspeglar þau viðhorf sem ríkja í skólunum til læsis.

Við viljum að lestrarmenning skólanna einkennist af lestrargleði og virðingu fyrir bókum og lestri. Við eflum hana m.a. með því að:

- hafa lesefni sýnilegt og aðgengilegt sem víðast í skólunum
- gefa sem flest og fjölbreyttust tækifæri til lestrar og tengdra verkefna
- gera yndislestur að föstum lið á stundaskrá allra nemenda
- hafa nestislestur fastan lið hjá 1.-6. bekk
- taka þátt í Stóru upplestrarkeppninni fyrir 7. bekk
- taka þátt í Litlu upplestrarkeppninni fyrir 4. bekk
- nota bókaorma, bókatré eða aðrar sýnilegar skráningar á yndislestri í 1.-7. bekk
- efla samstarf og tengsl við Bæjarbókasafnið, t.d. með því að:
 - hvetja nemendur til þátttöku í Sumarlestri safnsins fyrir 1.-4. bekk
 - fara með alla árganga í skipulagðar heimsóknir á safnið
 - efna til ýmiss konar samstarfsverkefna, svo sem spurningakeppni úr barnabókmenntum fyrir 5.-7. bekk
 - virkja foreldra til þátttöku í lestrarþjálfun barna sinna, t.d. með því að fá þá í heimsókn í skólann til að segja frá bók, lesa fyrir nemendur eða taka þátt í öðrum verkefnum um bækur og lestur

3. Yndislestur

Nemendur eru hvattir til yndislestrar og þeir fá tíma til að sinna honum á hverjum degi í skólanum. Ýmislegt er gert til að hvetja til meiri lestrar, t.d. skráning í bókaorma eða bókatré eða á annan sýnilegan hátt, þátttaka í landsleiknum Allir lesa o.fl. Mikilvægt er að nemendur venjist því líka að sjá kennara og annað starfsfólk lesa sér til yndis og ánægju. Fullorðið fólk sem les bækur er sterk fyrirmynd.

4. Nestislestur

Í öllum bekkjardeildum 1.-6. bekkjar lesa kennarar reglulega fyrir nemendur sína u.þ.b. 15-20 mínútur daglega. Sumir lesa í nestistímum eða e.t.v. skrifartímum eða velja aðrar stundir sem

best henta. Einnig er nauðsynlegt að lesa framhaldssögur fyrir nemendur á unglíngastigi eftir því sem hægt er að koma því við.

Við val á bókum hafa kennarar eftirfarandi í huga:

- að bókin henti aldurshópnum hvað varðar efni
- að lesa ýmist „stelpu“- eða „stráka“-bækur
- að lesa ýmist bækur eftir íslenska eða erlenda höfunda
- að lesa frekar bækur sem nemendur lesa ekki sjálfir
- að lesa ýmist nýjar eða gamlar bækur

Æskilegt er að koma upp lista bókatitla sem vel hefur gefist að lesa fyrir hvern árgang, án þess að sá listi bindi hendur kennara við val bóka. Slíkt hlýtur ávallt að vera í höndum viðkomandi kennara, hann les það sem hann telur best fyrir nemendur sína. Mikilvægast er að kennarar og aðrir geri sér grein fyrir því að þetta er þáttur í skólastarfinu sem þarf að skipuleggja og vanda eins og aðra kennslu.

5. Hlutverk skólabókasafns

Bókasöfn skólanna bjóða þjónustu við nám, bækur og heimildaöflun. Starfsfólk bókasafna stuðlar að notkun bóka og annars upplýsingaefnis, frá skáldritum til fræðibóka, frá prentuðum gögnum til stafræns efnis, bæði á eigin safni og á öðrum söfnum. Safnkostur skólasafna er mikilvæg viðbót við kennslubækur, kennslufni og kennsluáðferðir.

Skólabókasöfnin eru miðstöðvar lestrarmenningar skólanna og hafa frumkvæði að og umsjón með verkefnum og áherslum sem miða að því að bæta viðhorf nemenda til lestrar og gera þá virkari í eigin lestrarnámi. Skólabókasafnið getur gegnt lykilhlutverki í því að koma á samstarfsverkefnum með Bæjarbókasafninu.

6. Bæjarbókasafnið

Farið er með nemendur í heimsóknir á Bæjarbókasafnið á Ísafirði eftir því sem færi gefast. Af sjálfu leiðir að nemendur í skólum á Ísafirði eiga auðveldara með slíkar heimsóknir en í öðrum skólum í sveitarfélaginu. Það er mikilvægt að kynna safnið vel fyrir nemendum og hvetja þá til að fá sér bókasafnsskírteini og nýta safnið, þar sem úrval bóka er ríkulegra en á skólabókasafninu og ýmislegt fleira í boði, svo sem hljóðbækur, kvikmyndir, spil, fyrirlestrar og sýningar af ýmsu tagi, auk sögustunda fyrir yngstu börnin.

Sumarlestur

Á Bæjarbókasafninu er efnt til lestrarsamkeppni undir yfirskriftinni Sumarlestur. Nemendur skrá þær bækur sem þeir hafa lesið yfir sumarið og í lok sumars eru veitt verðlaun þeim sem mest hefur lesið í sumarleyfinu. Kennarar kynna samkeppnina fyrir nemendum að vori og hvetja þá til þátttöku.

Unnið er að því að koma á fót spurningakeppni um barnabókmenntir fyrir nemendur á miðstigi, í samstarfi við skólabókasöfnin og Bæjarbókasafnið.

7. Ritun

Í ritun er hljóðum breytt í bókstafi. Ritunarkennsla á að haldast í hendur við lestrarnám.

Að tjá sig skriflega krefst mikillar þjálfunar og færni nemenda. Mikilvægt er að hlúa að ritun frá byrjun skólagöngunnar til enda, þar sem byggt er ofan á færni jafnt og þétt.

Mikilvæg atriði ritunar:

- Umskráningarfærni
- Skilningur á tungumálinu
- Uppbygging texta
- Blæbrigðarík beiting tungumálsins
- Rétt dregið til stafs
- Skrifað á tölvu (fingrasetning, ritvinnsluforrit)

Skript

Nemendur þurfa að læra að draga rétt til stafs og temja sér læsilega og snyrtilega skript. Tengiskript er kennd frá 3. bekk.

8. Um skimanir og próf

Almennt um skimanir og próf

Skimanir eru lagðar fyrir árganga til að greina stöðu nemenda og til að reyna að finna frávik ef einhver eru. Niðurstöður skimana eru notaðar til að skipuleggja kennslu og veita skólum og foreldrum upplýsingar.

Skimanir í leikskólum

Í leikskólum Ísafjarðarbæjar er málþroskaprófið EFI-2 lagt fyrir 3-4 ára gamla nemendur og Hljóm-2 fyrir 5 ára börn haustið áður en þau fara í grunnskóla. Hljóm-2 prófið metur hljóðkerfis- og málvitund nemenda.

Lesfimiþróf

Væntanleg eru á þessu skólaári lesfimiþróf frá Menntamálastofnun og skulu þau lögð fyrir þrisvar á skólaárinu.

Læsi – lesskimun

Læsi er skimun sem er lögð fyrir í febrúar og maí í tengslum við byrjendalæsi í 1. og 2. bekk. 2. bekkur tekur Lesmál að vori. Niðurstöður eru sendar til Háskólans á Akureyri sem fer yfir þær. Með niðurstöðunum fæst samanburður við aðra byrjendalæsissskóla.

Orðarún

Orðarún er staðlað próf í lesskilningi í 3.-8. bekk. Það er lagt fyrir tvisvar á vetri.

Önnur lesskilningspróf

Niðurstöður samræmdra prófa í 4., 7. og 9. bekk eru notaðar til að meta stöðu nemenda og gera áætlanir fyrir þá sem ná ekki viðmiðum.

Unnið er að gerð staðlaðra lesskilningsprófa hjá læsisteymi Menntamálastofnunar.

LOGOS-lesskimun

LOGOS-lesskimun er lögð fyrir 3., 6. og 8. bekk. Hún er lögð fyrir í janúar í 3. bekk, í október í 6. bekk og í apríl í 8. bekk. LOGOS-prófin finna nemendur sem virðast eiga í vanda með lestur. Farið er yfir niðurstöður með foreldrum og í kjölfarið gerð áætlun fyrir hvern þann sem nær ekki viðmiðum.

Skimanir vegna stafsetningar

LOGOS-skimunarpróf í stafsetningu er lagt fyrir allan 9. bekk. Þeir nemendur sem sýna frávik fara í fullt greiningarpróf vegna lesblindu.